

نگاه
هم‌میهن

تصویر: Leader.ir

استراتژی دفاعی خاص ایران

سنجش نقاط قوت و ضعف نیروی نظامی ایران و راهکارهای ایران برای تقویت بازدارندگی

همچنین با موفقیت توانسته قابلیت‌های تهاجمی خود را با توسعه موشک‌های کروز و پهپادهای تهاجمی توسعه دهد. امروز همه جهان معترفند که ایران در زمینه تولید پهپادهای تهاجمی یکی از پنج کشور نخست دنیا است.

اما مهمترین بخش قدرت ایران لزوماً با قدرت نظامی و نیروهای مسلح ارتباط ندارد. مهمترین ویژگی قدرت ایران در دفاع از جغرافیای کشور در مقابل نیروی متجاوز ارتباط پیدا می‌کند. جغرافیای ایران هم مانعی سخت در مقابل نیروی متجاوز قرار می‌دهد و هم اینکه فرصت‌های قابل توجهی برای تهاجم به نیروی متجاوز به دست می‌دهد. وسعت زیاد ایران - تقریباً چهار برابر عراق - موجب می‌شود که کشور عمق استراتژیک قابل توجهی داشته باشد. تقریباً تمام مرزهای ایران توسط رشته‌کوه‌های بزرگ به‌ویژه رشته‌کوه‌های زاگرس در غرب محافظت می‌شوند. اکثریت مراکز مهم جمعیتی ایران در میانه کوه‌ها قرار گرفته‌اند و اینکه به‌خوبی توسط کوه‌ها محافظت شده‌اند. همچنین مناطق کوهستانی ایران گزینه‌های زیادی را برای استقرار تجهیزات دفاعی از جمله شبکه‌های تونلی گسترده به دست می‌دهد. این مسئله می‌تواند تا حدودی ضعف‌های ایران را در دفاع هوایی و نیروی هوایی جبران کند. نکته بعدی موقعیت جغرافیایی ایران در منطقه است که ایران را قادر می‌سازد به راحتی در مقابل هر حمله‌ای دست به پاسخ تلافی جویانه بزند. این ویژگی باعث می‌شود که استراتژی بازدارندگی ایران تا حدود بسیار زیادی تقویت شود. علاوه بر همه آنچه که ذکر شد، نمی‌توان به این نکته مهم توجه نداشت که ایران درست در مسیر یک خط ارتباط دریایی حیاتی در خلیج فارس قرار گرفته است و کنترل کاملی بر تنگه هرمز دارد. این توانایی به ایران اجازه می‌دهد تا در صورت نیاز و در صورتی که مورد تهاجمی جدید قرار بگیرد، این خط دریایی را مختل کرده و صادرات انرژی و روند تجارت جهانی را با مشکل مواجه کرده و در نتیجه به اقتصاد جهانی آسیب وارد کند.

ضعف‌های نیروهای مسلح ایران

یکی از مهم‌ترین نقاط ضعف نیروهای مسلح ایران، محدودیت در برخورداری از تسلیحات متعارف پیشرفته، خصوصاً در مقایسه دشمنان منطقه‌ای و جهانی است. زرادخانه‌های تسلیحات متعارف ایران به واسطه تحریم‌ها کمبودهایی دارند و تحریم باعث شده که ایران از بودجه نظامی کافی برای برطرف کردن این محدودیت برخوردار نباشد. این زرادخانه‌ها عمدتاً بر از تجهیزات هسته‌ای است. قدمت آنها به دهه ۵۰ برمی‌گردد. بخش عمده‌ای از این تجهیزات از سوی رژیم پهلوی خریداری شده است. البته بسیاری از این تجهیزات هنوز می‌توانند در برابر دشمنان ضعیف‌تر، به‌ویژه در عملیات‌های دفاعی، مفید واقع شوند؛ با این حال، تجهیزات و تسلیحات ایران در بخش نیروی هوایی نظیر هواپیماهای جنگنده و نیروی زمینی نظیر تانک‌ها و سایر خودروهای زرهی ایران در مقایسه با فناوری

اهمیت زیادی برخوردار باشد چراکه درگیری در منطقه رو به افزایش است و ایران مجبور است در حوزه نظامی به سمت قابلیت‌های جدید برود.

نقاط قوت نیروهای مسلح ایران

ایران به‌عنوان یکی از پرجمعیت‌ترین کشورهای خاورمیانه، بیش از یک میلیون پرسنل فعال و ذخیره در نیروهای مسلح خود دارد و یکی از بزرگترین نیروهای مسلح منطقه را شکل داده است. این بزرگی به‌طور قابل توجهی همه ارتش‌های دیگر منطقه را به جز ارتش ترکیه و ارتش مصر ذیل خود قرار می‌دهد. البته به‌طور قطع توجه به این نکته حائز اهمیت است که تمامی نیروهای مسلح ایران، پرسنل حرفه‌ای نیستند که به‌طور حرفه‌ای آموزش دیده باشند و در نتیجه وزن و کارایی واقعی آنها در میدان واقعی نبرد، در مقایسه با ارتش‌های حرفه‌ای کمتر است. با این حال، در کمیت زیاد نیز کیفیت خاصی نهفته است؛ خصوصاً اینکه اگر کار به دفاع از خاک کشور در مقابل نیروی متجاوز برسد، مسلمانان کفایت زیادی برای گرفتن دارند.

با توجه به تحریم‌های سخت که موجب شده ایران در زمینه خریداری و مدرن‌سازی تسلیحات با محدودیت‌های زیادی مواجه باشد و با توجه به اینکه بسیاری از تجهیزات نظامی ایران یا منسوخ شده‌اند و یا اینکه در مرز منسوخ شدن قرار دارند، ایران در چند دهه گذشته تلاش قابل توجهی را برای توسعه صنعت دفاعی بومی خود صورت داده است. این تلاش‌ها در نهایت موجب شده که ایران یک مزیت حیاتی در عرصه نظامی به‌دست آورد. صنعت دفاعی ایران قطعاً به اندازه اسرائیل یا ترکیه پیشرفته نیست و همچنین تولیدات آن ممکن است نتواند با کیفیت تسلیحاتی که بسیاری از دشمنان منطقه‌ای از آمریکا و اروپا خریداری می‌کنند، رقابت کند. با این وجود، ایران موفقیت قابل توجهی در حفظ تجهیزات قدیمی خود، مدرن‌سازی بسیاری از تسلیحات خود و حتی تولید برخی از تسلیحات مفید بومی برای برآورد کردن نیازهای خاص خود به دست آورده است. به‌عنوان مثال، ایران به پیشرفت قابل توجهی در توسعه سامانه‌های موشکی و پهپادی دست یافته است. ایده حرکت به سمت برخورداری از صنعت تسلیحات موشکی و پهپادی از زمان جنگ ایران و عراق در ذهن سیاست‌گذاران نظامی ایران شکل گرفت. در آن زمان ایران درگیر بمباران موشکی عراق در شهرهای ایران بود و در مقابل، ابزاری برای دفاع از خود نداشت. بنابراین بعد از پایان جنگ، توسعه صنعت تولید موشک‌های بالستیک در اولویت سیاست‌های نظامی ایران قرار گرفت. ایران با عبور از مرحله ساخت مدل‌های ناکارآمد مانند برخی مدل‌های نه‌چندان دقیق موشک‌های اسکاد، در حال حاضر این توانایی را دارد که مدل‌های بسیار دقیق‌تر را در تعداد بسیار زیاد تولید کند؛ موشک‌هایی نظیر فاتح-۱۱۳ که در حمله زمستان سال ۱۳۹۸ به پایگاه آمریکایی عین‌الاسد استفاده شد، از جمله موشک‌های دقیق ایران هستند. ایران

آرمین منتظری

دبیر گروه دیپلماسی و بین‌الملل

شاید حالا بیش از هر زمان دیگری مناسب است تا به توانایی‌های دفاعی ایران پرداخته شود. منطقه در دیگی از تنش می‌جوشد و خطر درگیری نظامی بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. واقعیت این است که جغرافیای محیطی ایران مملو از چالش‌های جدی امنیتی است. این چالش‌ها به شکلی واقعی ایران را احاطه کرده‌اند. در این جغرافیای امنیتی، ایران نه تنها شرکا و متحدان اندکی دارد بلکه توسط تعداد زیادی از دشمنان و رقبای منطقه‌ای و جهانی، از اسرائیل و آمریکا گرفته تا ترکیه احاطه شده است. اوضاع زمانی خطرناک‌تر می‌شود که بدانیم توانمندی‌های نظامی ایران در برخی از زمینه‌ها دچار کمبود است و اقتصاد کشور نیز به واسطه سال‌ها تحریم‌های سخت و سخت، به شدت تحت فشار قرار گرفته و در رکود طولانی مدت غوطه‌ور است. این مسئله باعث شده که ایران نتواند به شکلی واقع‌بینانه، امکان افزایش هزینه‌های دفاعی و نظامی داشته باشد. با این وجود، ایران در چارچوب یک رویکرد متفاوت استراتژیک، قابلیت‌های قابل توجهی در زمینه‌های نظامی برای خود ایجاد کرده و این قابلیت‌ها به ایران اجازه داده تا به‌رغم همه نقصان‌ها و محدودیت‌هایی که با آن مواجه است، به‌عنوان یک نیروی نظامی، وزن سنگینی در منطقه باشد.

به‌طور کلی، استراتژی دفاعی ایران بر توانایی کشور در به‌کارگیری ضربات متقابل و سهمگین با هدف جلوگیری از حملات دشمن و حفظ نیروی نظامی کافی استوار شده تا بتواند به شکل قابل اعتمادی در برابر تهاجم به خاک ایران از خود دفاع کند. در حالی که این استراتژی در ظاهر یک استراتژی سنتی و مألوف به نظر می‌رسد، اما عناصر تشکیل‌دهنده آن نواندیشانه است. ایران در مواجهه با فهرست طولانی دشمنان و رقابیش و همچنین محدودیت‌های قابل توجهی که با آنها روبه‌روست، مدت‌هاست که مجبور شده برای دفاع از خود به رویکرد نامنتظرانه اتکا کند؛ این رویکرد چیزی نیست جز ایجاد روابط مفید با بازیگران غیردولتی در منطقه، تمرکز بر توسعه تاکتیک‌های مقرون‌به‌صرفه نظامی و استفاده از اهرم‌های مرتبط با ویژگی‌های خاص جغرافیایی خود. ایران سعی کرده از این رویکرد نامنتظرانه در دو حوزه پتانژ زدن به حملات و همچنین دفاع فعال در حوزه استراتژی کلان خود حداکثر استفاده را بکند.

اما سوال اصلی این است که نقاط قوت و ضعف نیروهای مسلح ایران چیست و نحوه استفاده از قابلیت‌های آنها در چارچوب استراتژی نامنتظرانه گسترده‌تر ایران چگونه است؟ شاید امروز بیش از هر زمان دیگری چنین موضوعاتی از

آنچه در این ستون می‌خوانید، دیدگاه‌های رسانه‌های خارجی است که صرفاً جهت اطلاع‌رسانی منتشر می‌شود و این دیدگاه‌ها موضع روزنامه «هم‌میهن» نیست.

غرب تمایلی برای رویارویی با ایران در آژانس ندارد

نشست فصلی شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد سیاست‌گذار این سازمان بین‌المللی از روز دوشنبه آغاز شد و به گفته دیپلمات‌ها قدرت‌های غربی باز هم تصمیم گرفتند که به‌صورت جدی به دلیل عدم همکاری ایران با آژانس در موضوع‌های مختلف، برخورد نکنند. از واپسین باری که شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی با ۳۵ عضو قطعنامه‌ای علیه ایران صادر کرد که از ایران می‌خواست با آژانس در مورد پرونده پیدا شدن ذرات اورانیوم غنی‌شده در تاسیسات اعلام‌نشده همکاری کند، بیش از یک سال می‌گذرد. در آن قطعنامه تاکید شده بود که «فوری و ضروری» است که ایران دلیل وجود این ذرات را توضیح دهد. از آن زمان تاکنون تاسیسات اعلام‌نشده‌ای که تحت بررسی قرار دارند از ۳ سایت به ۲ سایت کاهش پیدا کرده است اما فهرست اختلاف‌ها میان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و ایران افزایش یافته است. ایران همچنان نتوانسته است مفاد توافقش را با آژانس برای نصب مجدد دوربین‌های نظارتی کامل اجرایی کند و ماه سپتامبر گروهی از برجسته‌ترین بازرسان آژانس را از ورود به کشور منع کرد.

رافائل گروسی، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در سخنرانی افتتاحیه نشست شورای حکام گفت: «من عمیقاً از اینکه ایران هنوز از تصمیم خود برای حذف اعتبارنامه چندین بازرسان با تجربه آژانس بازنگشته است، متأسفم.» وی گفت: «تنها از طریق تعامل سازنده و معنی‌دار است که می‌توان تمامی نگرانی‌ها را برطرف کرد و من بار دیگر از ایران می‌خواهم که کاملاً و بدون ابهام با آژانس همکاری کند.» در شرایطی که عملیات نظامی اسرائیل علیه غزه در پی حمله ۷ اکتبر حماس ادامه دارد و باعث افزایش سطح تنش در خاورمیانه شده است، به گفته دیپلمات‌ها ایالات متحده آمریکا علاقه‌ای ندارد که وضعیت تقابل دیپلماتیک با ایران را بیش از این تشدید کند و برای حل مسائل باقیمانده با آژانس به ایران فشار وارد کند. یک دیپلمات غربی با اشاره به عوامل مختلف مؤثر گفت: «اگر در شرایط کنونی یک قطعنامه صادر شود، بسیار خطرناک است و ممکن است به‌عنوان یک سیگنال اشتباه برداشت شود و باعث سوء‌محاسبه در طرف مقابل شود.» این دیپلمات غربی می‌گوید: «وضعیت در منطقه بسیار تنش‌آلود است و هیچ آتش‌بس یا راه‌حلی در غزه در دسترس نیست، چشم‌اندازی برای راه‌حل برنامه هسته‌ای وجود ندارد و ایالات متحده در آستانه انتخابات ریاست جمهوری قرار دارد.»

دیپلمات‌ها قبلاً گفته بودند که سه کشور اروپایی، یعنی بریتانیا، آلمان و فرانسه، که چند جلسه پیش در همراهی با آمریکا قطعنامه‌ای علیه ایران پیشنهاد داده بودند و معمولاً در هماهنگی با واشنگتن اقدام می‌کنند، این بار برای صدور قطعنامه فشار وارد کرده‌اند و یک پیش‌نویس هم پیشنهاد داده‌اند اما واشنگتن ماه‌هاست که با صدور قطعنامه‌ای علیه ایران مخالفت می‌کند. به گفته دیپلمات‌ها یکی از دلایل این موضوع این است که آمریکا ماه نوامبر سال جاری میلادی انتخابات ریاست جمهوری دارد و بار دیگر ایالات متحده آمریکا از میان چهار قدرت غربی از همه بی‌میل‌تر به صدور قطعنامه است. ایالات متحده آمریکا و سه کشور اروپایی در مورد این پرونده و مسائل دیگر نسبت به انتقاد از ایران خودداری نمی‌کنند، از جمله اینکه مستمراً نسبت به افزایش حجم اورانیوم غنی‌شده ایران اظهار نگرانی می‌کنند و معتقدند که اگر این ذخایر بیشتر غنی‌سازی شوند، می‌تواند در ساخت بمب اتمی مورد استفاده قرار گیرند. ایران اراده برای ساخت بمب اتمی را همواره تکذیب کرده است.